

MISTŘI '76 / '76 CHAMPIONS

Čtyřicet let od vítězného dloubáčku Antonína Panenky

Forty years since Antonín Panenka's winning chipped penalty

23. 6.–30. 10. 2016

Vernisáž s autogramiádou 22. června v 18.30

Retromuseum Chelb

Éra sedmdesátých a osmdesátých let je často vnímána jako doba bezčasí, kdy se jeden rok od druhého prakticky ničím nelišil. Pocit nekonečné a únavné cykličnosti neustále se střídajících oslav ideologicky podbarvených výročí a sjezdů oficiálních institucí s věčně se opakujícími frázemi narušovaly občasně mezinárodní sportovní úspěchy československých reprezentantů, které hluboce utkvěly v paměti nejširších vrstev obyvatelstva. Pomáhaly udržovat národní hrdost v letech, kdy se jiných důvodů pro ni nedostávalo. Velkého ohlasu se dočkalo např. vítězství Jana Kodeše ve Wimbledonu (1973), úspěch čs. reprezentace v Davis Cupu (1980), špičkové výkony československých atletů na mistrovství světa v Helsinkách v roce 1983 (běžkyně Jarmila Kratochvílová, koulařka Helena Fibingerová, diskař Imrich Bugár), a především zlaté medaile ze šampionátů v ledním hokeji (1972, 1976, 1977, 1985).

V roce 1976 probíhalo hned několik velkých sportovních událostí. Letní olympijské hry v Montrealu žádný zvláštní dojem nezanechaly, i když účast nebylo možno označit za nějaký krach – Československo na nich získalo celkem dvě zlata, dvě stříbra a čtyři bronz a v celkovém pořadí zaujalo slušnou 17. příčku. Slabší už to bylo na zimních olympijských hrách v Innsbrucku, i když stříbrná medaile hokejistů jistě svou cenu měla. Ale nejlubší stopu v paměti zanechaly jiné dvě mezinárodní akce: již zmíněné mistrovství světa v ledním hokeji v polských Katovicích, na němž československá reprezentace vybojovala zlaté medaile a po čtyřech letech sesadila z trůnu neoblíbenou sovětskou „sbornou“, a zejména mistrovství Evropy ve fotbale, jehož závěrečný turnaj proběhl v tehdejší Jugoslávii. Vítězná penalta Antonína Panenky se od té doby objevuje snad ve všech sestřizích vrcholných okamžiků české (a československého) sportu společně s běžícím Emilem Zátopkem na olympijských hrách v Helsinkách nebo s koncem slavného naganského hokejového finále.

Československý fotbal se v první polovině sedmdesátých let nacházel v hluboké krizi. Za její počátek můžeme považovat nepovedenou účast na mistrovství světa v roce 1970 v Mexiku, kde po třech porážkách skončila reprezentace na posledním, čtvrtém místě již v základní skupině. V následujících letech celková mizerie pokračovala – na další

ročník mistrovství světa se reprezentace neprobojovala a neuspěla ani o dva roky dříve při kvalifikaci na mistrovství Evropy, byť velmi těsně. Zdálo se, že československému národnímu týmu prostě ujíždí vlak. Komentátoři mu vyčítali strnulé pojetí hry a malou kreativnost. Situaci se snažili zvrátit zkušení trenéři – Václav Ježek, který se v roce 1972 vrátil z angažmá v Nizozemsku, a jeho asistent a pozdější nástupce na místě hlavního trenéra Jozef Vengloš, který zároveň trénoval jedno z tehdejších nejlepších československých ligových mužstev – Slovan Bratislava. Kvalifikace na mistrovství Evropy 1976 však pro náš tým nezačala dobře. V říjnu 1974 utrpěl na slavném Wembley tvrdou

Trenéři Václav Ježek, Jozef Vengloš. / Coaches Václav Ježek, Jozef Vengloš.

porážku 0:3 s výběrem Anglie. A to ještě jen vynikající výkon brankáře Ivo Viktora zabránil mnohem horšímu skóre. Naštěstí se československé mužstvo dokázalo vzpamatovat a přesně po roce Angličanům porážku v Bratislavě oplátilo, když je po urputné fotbalové bitvě porazilo 2:1. Jednalo se o teprve druhé vítězství československého týmu nad

reprezentanty kolébky fotbalu. V konečné tabulce kvalifikace nakonec náš tým obsadil první příčku o bod před Anglií. Třetí skončilo Portugalsko a poslední Kypr.

Ve čtvrtfinále se pak českoslovenští hráči střetli se Sovětským svazem. Ve fotbale tato utkání (v Bratislavě a v Kyjevě) neměla takový náboj jako v ledním hokeji a první utkání stálo tak trochu ve stínu již zmíněného mistrovství světa v ledním hokeji, na němž československé mužstvo o pouhý den později v posledním utkání remizovalo se sovětskou sbornou a zajistilo si tak zlaté medaile. I ve fotbale si v tomto roce náš tým s mužstvem Sovětského svazu poradil a po domácí výhře 2:0 a následné remíze 2:2 postoupil do dalšího klání. Závěrečný turnaj v Jugoslávii hrála pouze čtyři mužstva, a tak začínal vlastně již semifinálovým zápasem. V Záhřebu čekal na Čechy a Slováky přetěžký soupeř, tehdy asi nejlepší evropský tým Nizozemsko s proslulým Johanem Cruyffem. Hrál se v hustém dešti za velmi složitých podmínek. Podle většiny pamětníků Nizozemci československé hráče jednoznačně podcenili a nedokázali se vzpamatovat ani po brance Ondruše z 20. minuty. Až po přestávce jejich tlak zesílil. Po druhé žluté byl navíc vyloučen československý obránce Pollák a Nizozemcům hrajícím přesilovku se podařilo za nešťastného příspěví autora první branky Ondruše vyrovnat. Rozhodovalo tedy prodloužení, v němž na 2:1 pro Československo ve 114. minutě skóroval Zdeněk Nehoda. Poté povolily nervy i některým Nizozemcům, takže se počet hráčů na hřišti vyrovnal. František Veselý pak ještě zvýšil na konečných 3:1.

A konečně přišlo finále v Bělehradě s týmem Spolkové republiky Německo. Bohužel zde není prostor detailně zápas rozebírat. Jen poznamenejme, že československý tým vedl již 2:0 a vyrovnávací bran-

Čtvrtá série penaltového rozstřelu bělehradského finále: Hoeness přestřeluje. / The fourth round of penalty kicks of the final in Belgrade: Hoeness' shot goes over the goal.

ka po hlavičce Hölzenbeina padla v poslední minutě zápasu. Prodloužení tentokrát nepřineslo žádné branky, a tak došlo na pokutové kopy. Když v předposlední sérii jako první neproměnil Uli Hoeness, přišla řada na Antonína Panenku, který byl již tehdy specialistou na standardní situace. Ve vypjatém okamžiku se odhodlal k riskantní variantě. Jeho penaltová střela doprostřed branky později známá v Čechách jako vršovický dloubák a ve světě jako „penalta Panenka“ zajistila hráči pražských Bohemians obrovskou mezinárodní slávu. Penalta, znamenající pro československé mužstvo zisk zlatých medailí, se stala symbolem kombinace odvahy a kreativity.

A Antonín Panenka se šviháckým knírkem se díky tomuto momentu stal pro Čechy navzdýcky symbolem mistrovství, přestože na rozdíl od brankáře Ivo Viktora, vyhlášeného vůbec nejlepším hráčem celého turnaje, Karola Dobiáše, Jána Ondruše, Mariána Masného a Zdeňka Nehody nefiguroval v nejlepší jedenáctce turnaje. Je však třeba připomenout, že jeho kopací technika byla jednou z důležitých součástí celkového úspěchu, stejně jako životní výkony dalších našich hráčů. Československé mužstvo přitom dokázalo přesvědčit nejen výsledky, ale i předvedenou hrou. *Rudé právo* v této souvislosti citovalo francouzský *L'Equipe*, podle nějž tým „svým zápallem, přesností a kouzlem své hry, svou taktikou i srdatostí“ musel „smířit s fotbalem i nezarytější odpůrce tohoto sportu“.

Po návratu čekalo hráče triumfální přivítání i přijetí tehdejšími nejvyššími politickými představiteli. Zejména premiér Lubomír Štrougal, známý jako fotbalový fanoušek, dokázal význam úspěchu skutečně ocenit. Přesto se tehdejší finanční odměny se současností nedají ani srovnat. Hráči i trenéři dostali i různá vyznamenání a tituly – reprezentačnímu týmu jako celku prezident propůjčil Řád republiky, rozdíle-

ly se i Řád práce, vyznamenání Za výstavbu a Za vynikající práci, tituly Zasloužilých mistrů sportu i Mistrů sportu apod. Politické vedení se snažilo i fotbalový úspěch využít ve své propagandě, ale samo přispělo k jeho výjimečnosti, protože zabraňovalo hráčům přijímat zahraniční angažmá, a tím do určité míry československý fotbal izolovalo od světového vývoje.

Po finále v německých dresech. Zleva: Gögh, Ondruš, Pivarník, za ním Panenka a trenér Ježek, Masný. / After the final match, wearing German uniforms, from left to right: Gögh, Ondruš, Pivarník and Masný; in the second row behind Pivarník, Antonín Panenka and coach Ježek.

Co ale vlastně stálo za úspěchem československé reprezentace na mistrovství Evropy? Jistě svoji roli hrála zkušenost týmu i trenérů, životní výkony klíčových hráčů (zejména Ivo Viktora), ale přehlédnout nelze ani jeden faktor důležitý pro výkon ve všech kolektivních sportech – na rozdíl od jiných turnajů zde podle všech pamětníků nehrály žádnou roli rozpory mezi Čechy a Slováky, přičemž ti druzí v týmu dominovali. Přestože bronz z mistrovství Evropy 1980 v Itálii a vítězství na olympijském turnaji v Moskvě ve stejném roce patří mezi nepopiratelné

úspěchy československé kopané, jejich ohlas ve veřejnosti se s bělehradským finále nedal srovnat a žádnou bouři nadšení nevyvolaly. V následujících letech se hlavní pozornost sportovních fanoušků opět soustředila na hokej. Sport zůstal i nadále jedním z nejoblíbenějších témat probíraných v hospodách, na pracovištích i v domácnostech. Tématem sice jen částečně, ale přesto svobodným.

Martin Franc

Čestné kolo. Zleva Gögh, Panenka a Pivarník s pohárem Mistra Evropy, vzadu Masný a Štambacher, Čapkovič, vpředu Viktor, a ním Ondruš a Veselý. / Victory lap, left to right: Gögh, Panenka and Pivarník holding the European Champions cup, behind them Masný, Štambacher and Čapkovič, in the front Viktor, behind him Ondruš and Veselý.

In Czechoslovak history, the year 1967 is mainly associated with the European Soccer Championship, whose final tournament was held in Yugoslavia. In the qualifying round, the Czechoslovak team defeated England, Portugal and Cyprus; in the quarterfinals, Czechoslovaks beat the USSR, and in the semi-finals, they beat in overtime the Dutch, who were possibly the best European team at the time. During the finals, held in Belgrade, the Czechoslovak team enjoyed a 2:0 lead, however, in the last minute of the match Bernd Hölzenbein tied the score at 2:2. The winning goal was not scored during overtime, and so it came to penalty kicks. Uli Hoeness was the first not to score in the 4th round. Then it was Antonín Panenka's turn, who was already then considered an "expert" in standard situations. In a charged moment, he decided to go for a risky kick. His penalty aimed at the centre of the goal, later known in Czechoslovakia as the Vršovice chipped kick, while around the world as the Panenka penalty kick. This penalty, football from the Bohemians Prague team world-famous. Made this, which won the Czechoslovak team gold medals, became a synonym of the combination of daring and creativity, making its kicker a legendary sports hero. Upon their return, the players were met with a triumphal welcome, including by the leading political representatives. Although Czechoslovak soccer went to make other important achievements, it never again managed to raise such a massive wave of enthusiasm among its fans. Ice hockey became the centre of attention. Sport remained one of the most popular topics discussed in pubs, at work and at home; a topic that was free, although only to a certain extent.

Mistři Evropy 1976. Stojící Nehoda, lékař Kundrát, Jurkemik, Čapkoví, Michalík, Vencel, Viktor, Vengloš, Galis, Ježek a Pollák, uprostřed Štambacher a Veselý, vpředu Herda, Dobiaš, Gögh, Ondruš, Pivarník, Panenka, Masný, Švehlík. / 1976 European Champions: in the rear left to right: Nehoda, Dr. Kundrát, Jurkemik, Čapkoví, Michalík, Vencel, Viktor, Vengloš, Galis, Ježek, Pollák; crouched in the middle row: Štambacher and Veselý. Squatting in the front row, left to right: Herda, Dobiaš, Gögh, Ondruš, Pivarník, Panenka, Masný and Švehlík.

MISTŘI '76 / '76 CHAMPIONS
Čtyřicet let od vítězného dlouháčku Antonína Panenky
Forty years since Antonín Panenka's winning chipped penalty

Retromuseum / Nad schody
 23. června – 30. října 2016
 Autoři výstavy: Martin Franc, Daniela Kramerová
 Otevírací doba: út-ne, 10.00–17.00

Retromuseum Cheb, pobočka Galerie výtvarného umění v Chebu
 náměstí Krále Jiřího z Poděbrad 17, Cheb
 T: +420 731 669 912, www.retromuseum.cz

Galerie výtvarného umění v Chebu
 příspěvková organizace Karlovarského kraje
 náměstí Krále Jiřího z Poděbrad 16, 350 02 Cheb
 T: +420 354 422 450, info@gavu.cz, www.gavu.cz

Výstavní program GAVU Cheb je podpořen z grantového programu MK ČR a Města Cheb. V roce 2016 vydala Galerie výtvarného umění v Chebu. Text Martin Franc, grafika Kolář & Kutálek, tisk Dragon Press, s. r. o., náklad 2000 ks.